

ГАДНЫ УДИРДЛАГАТАЙ СУРАЛЦАХУЙГААС ӨӨРИЙН УДИРДЛАГАТАЙ СУРАЛЦАХУЙД

Сурах гэж юу вэ? Хүн яаж сурдаг вэ? гэдэг асуудлыг судалдаг шинжлэх ухааныг когнитив сэтгэл судлал буюу суралцахуйн сэтгэл судлал гэж нэрлэдэг бөгөөд орчин үед олон чиглэлтэйгээр хөгжиж байна. Хийсвэр түвшинд боловсролын философи, боловсролын онолын загварууд энд яригддаг бөгөөд эндээс хоёр чиглэл давуу хөгжиж ирсэн.

ТХБ-ыг дэмжих сургалтын сэтгэл судлал ба дидактик (заах аргын) онол, үзэл баримтлал Бихевиоризм үзэл баримтлал

- Гадны удирдлагатай суралцахуй, багш төвтэй
- Мэдлэг нэг хүнээс нөгөөд дамжина
- Заах арга

Конструктив (тодорхой суурьтай) үзэл баримтлал

- Өөрийн удирдлагатай суралцахуй, сурагч төвтэй
- Мэдлэгийг бүтээлч, идэвхтэй үйл ажиллагаандаа суурилан өөрөө бүтээнэ
- Сурах орчныг бүрдүүлэн, сурах процессийг дэмжинэ
- Орчин цагийн хандлага

1950-аад оноос хөгжсөн бихевиорист (behaviorism) үзэл баримтлалын давуу тал нь мэдээлэл олж авах боломж маш ховор үед багш бүх мэдээллийг тайлбарлаж заадаг, бага хугацаанд их зүйлийг ойлгуулах боломжтой, харин сул тал нь

багшийнхаа хэлсэн зүйлийг чээжилдэг, суралцагчийн оролцоо бага учир шалгалт өнгөрөнгүүт мартагч тохиолдол их байдаг.

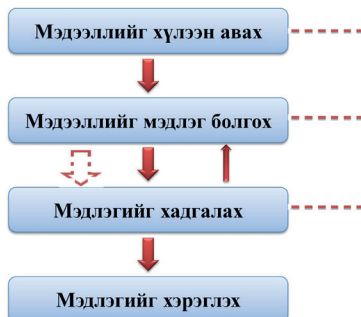

Когнитив (танин мэдэхүйн) сэтгэл судлалын том онолчид конструктив (constructivism) үзэл баримтлалын онолын санааг нэлээд эрт гаргасан бөгөөд харин шинэ зууны хөгжлийн онцлогтой уялдан энэ үзэл баримтлал орчин үед хүчтэй хөгжиж, түүнийг суралцахуйн онолын парадигм (загвар) гэж нэрлэх болсон.

Орчин үед мэдээлэл, мэдлэг маш хурдацтай нэмэгдэж, тэр хэрээр бас хурдтай хуучирч

байна. Мэдээлэл авах боломж асар өргөн болсон энэ үед их агуулгыг дамжуулж заахын оронд мэдлэг бүтээх аргад суралцан, өөрөө мэдлэгээ бүтээвэл энэ нь мартагдахгүй бөгөөд асуудал шийдвэрлэх, зөв шийдэл олох боломжийг бүрдүүлдэг.

Мэдлэг яаж бүтээгдэх вэ?

Тиймээс багшлахуйн болон суралцахуйн үйл ажиллагаанд өөрчлөлт хийх шаардлагатай байна. Сургалтаар сурах ба багшлах үйл ажиллагаа явагдаж байх үед суралцагчийн толгой дотор явагддаг үйл явцыг когнитив сэтгэл судлал, тархи судлал, мэдээллийн сэтгэл судлал зэрэг олон шинжлэх ухааны нээлтүүд дээр тулгуурлан тайлбарладаг.

Мэдээллийг хүлээн авах:

Суралцагч харах, сонсох, хүртэх зэрэг сэрж

мэдрэх эрхтнийхээ тусламжтайгаар мэдээллийг хүлээн авна. Өөрийн гэсэн утга өгөгдөөгүй, зөвхөн сонссон, харсан мэдээлэл нь хүний богино хугацааны санамж дээр ирж боловсрогдоно. Гэвч маш их хэмжээний мэдээлэл энэхүү санамжид хүрч чадалгүйгээр гээгдэх боломжтой байдаг.

Мэдээллийн алдагдлыг багасгахын тулд суралцагчдын амьдралд байдаг, тэдний сонирхлыг татсан, тэдэнд сэдэл төрүүлэх сэдэв, асуудлаас сургалтыг эхлэх нь зүйтэй. Энэ нь дурын нэг асуудал биш, харин сургалтаар авч үзэх шинжлэх ухааны асуудлыг "дотроо агуулсан" байх учиртай.

Мэдээллийг боловсруулж, мэдлэг болгох:

Мэдээллийг боловсруулах, мэдээллийг мэдлэг болгох хоёр арга зам байна. Гаднаас өгч буй мэдээлэл буюу багшийн хэлж ярьсан зүйлийг тэр чигээр нь хүлээн авах. Энэ үед хүлээн авсан мэдээлэл нь "чээжилсэн мэдлэг" байдлаар салангид байж байгаад мартагдана.

Багш судлах зүйлийн талаар суралцагчид ямар төсөөлөл, мэдлэгтэйг тандаад, түүнийг тооцон сургалтыг зохион байгуулах нөхцөлд сурагчдын мэдлэг өмнөхөөс илүү цэгцтэй, илүү зөв, илүү өргөн хүрээний мэдлэг болон буцаж хадгалагдана.

Гадаад мэдээлэл ба өөрийн төсөөлөл, сонирхолд суурилан өөрийн зорилго, стратегийг идэвхтэй бүтээнэ. Сурч буй хүнд бодол санаа, сэтгэлгээгээ хянаж, шалгаж, зохицуулдаг нөөц байдаг. Энэхүү метакогнитив процессийг хариу үйлдлээр хэрэгжүүлдэг.

Өөрийн суралцахуйг тодорхой зорилгод хүрэхэд чиглүүлнэ. Иймд танин мэдэхүй, сэтгэлгээ, сэдэл тэмүүлэл, хандлагатай холбоотой

үйл явцаа энэхүү зорилгод зохицуулан, боловсронгуй болгоно. Сургалтын амжилт нь зөвхөн гадаад нөхцөл байдлаар (материаллаг орчин) тодорхойлогдохгүй. Харин сурч буй хүн өөрийн танин мэдэхүй, сэтгэлгээ, сэдэл тэмүүлэл, хандлагаа сургалтын амжилттай хэрхэн уялдуулж байгаа нь шийдвэрлэх үүрэгтэй.

Өөрийн удирдлагатай суралцахуй:

Танин мэдсэн, өөрөө бүтээсэн мэдлэг, чадвар хандлагаа хөгжүүлэх ямарч нөхцөл байдалд шилжүүлэн хэрэглэх чадварыг хэлнэ.

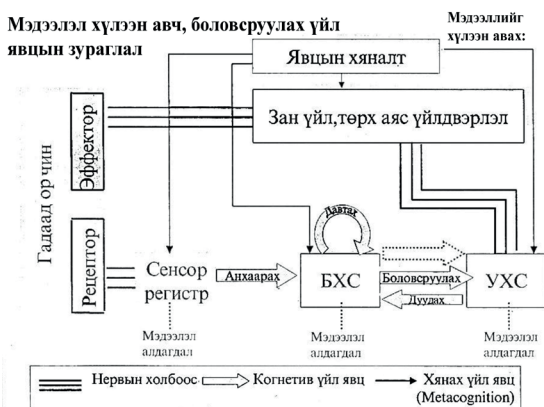
Өөрийн удирдлагатай ба гадны удирдлагатай суралцахуйг хэрэглэхдээ:

- Хаана, хэнд, хэдийд аль нь давуу байх вэ?
- Холимог хэлбэр
- Үүргийн хуваарилалтын ач холбогдол
- Мэргэжлийн соёл зэргийг нягталж тунгаах хэрэгтэй болно.

Суралцахуй ба багшлахуйг дараах байдлаар ойлгож, хэрэгжүүлэх хэрэгтэй.

1. Сурч буй хүний үйл ажиллагаа нь өөртөө хариуцлага хүлээсэн, өөрийн удирдлагатай, мөн багийн үйл ажиллагаанд баримжаалсан байна. Түүнчлэн ингэж сурахад шаардлагатай когнитив ба социал цогц чадамжийг эзэмших ба танин мэдэхүйн аргыг мөн сурах учиртай.
2. Когнитив цогц чадамж ба хариуцлагатай, өөрийн удирдлагатай суралцахуйн цогц чадамжийг ижил хэмжээнд дэмжих, ингэхдээ харилцан адилгүй суралцагчдын бие даасан болон багаар ажиллах сургалтын хэлбэрүүдийг ашиглах. Сургалт нь сурч буй хүмүүс, багшилж байгаа хүний хамтын үйл ажиллагааны үр дүн гэж ойлгох.
3. Багшийн ажил: Багийн хүрээнд сургалт ба түүний орчныг сайжруулах ахисан түвшний, удирдлага бүхий өөрчлөлтийн үйл ажиллагаа (хичээлийн хөгжил).

Төсөл хэрэгжиж байгаа орон нутагт мэргэжил дээшлүүлэх замаар сургалтын хөтөлбөр ба сургах арга зүйгээ байнга өөрчлөх. Үүнийг мэргэжлийн баг удирдах.

Сургалт явагдах өдөр тутмын үйл ажиллагаанд сурагчид ба багшийн голчлон анхаарах зүйл:

- Хамтарсан ярилцлага
- Багаар ажиллах
- Бие даан ажиллах
- Өөрийн гэсэн судалгаа
- Мэдээлэл харилцааны технологи ашиглах

Сурч буй хүний мэдлэгийн бүтэц өөрчлөгдөн, шинэ мэдлэг бүтээгддэг идэвхтэй оролцоог хангасан сурах орчныг бүрдүүлэх ёстой.

Сургалтын оруулах гол хувь нэмэр нь танин мэдэхүйн аргуудыг суралцагчдад эзэмшүүлэхэд оршино. Шинэ онолын үзэл баримтлал нутагших суурь нь монголчуудын үр хүүхдээ хүн болгож ирсэн арга ухаанд байдаг. Манай ахмад хүмүүс

ажиглах, тунгаан бодох, эргэцүүлэн дүгнэх зэрэг танин мэдэхүйн сэтгэлгээний арга сайтай, үг цөөнтэй. Худлаа ярьдаггүй, өөрийгөө магтдаггүй, хүнийг муу хэлэхээс өмнө өөрийгөө цэгнэж байдаг, хамгийн гол нь сэтгэлгээ, үг, үйл нь тохирч байдаг.

Өөрийн удирдлагатай суралцахуй нь өөрийн үнэлгээтэй, зохицуулалттай байдаг. Би юу сураад байна вэ? яаж сураад байна вэ? гэдгээ бясалган, сурах стратегээ боловсруулах нь ийм төрлийн суралцахуйн нэг гол шинж. Өөрөөр хэлбэл, бусдыг шүүмжлэхийн оронд өөрийгөө танин мэдэж удирдах гэсэн үг.

Гадны удирдлагатай суралцах нь буруу зүйл биш, хүнд асуудлыг багш нь тайлбарлаж заах асуудлууд гардаг. Иймд өөрийн удирдлагатай ба гадны удирдлагатай суралцахыг хаана, хэнд, хэдийд, аль нь давуу байхыг тунгаасны дүнд тохируулан хэрэглэх нь зүйтэй.